

особам. А отже, криптовалюта не може бути цінним папером; – крім того, у криптовалюти відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення. Таким чином, криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом (згідно з його визначенням у Законі України «Про Національний банк України»).

Резюмуючи вищевикладене, необхідно зробити висновок про те, що правове регулювання відносин, пов'язаних з обігом на території України криптовалют і здійснення фінансового контролю за даним зверненням на сьогоднішній день є досить актуальним питанням насамперед через брак правового регулювання даної сфери. Вважаємо, що у вдосконаленні законодавства щодо даної сфери правовідносин багато питань, викладені нами в даних тезах, знайдуть своє вирішення.

Можна зробити висновок, що для встановлення правового контролю над оборотом криптовалюта необхідне створення чіткого визначення в чинному законодавстві. Існує декілька варіантів вирішення проблеми: визначення криптовалюти як об'єкта валютного регулювання. включення криптовалюти до переліку об'єктів цивільних правовідносин. Таким чином, хоч би не було ставлення урядів до використання та функціонування криптовалютних платіжних систем, механізм принципово нових товарно-грошових відносин, так чи інакше, був запущений.

Одержано 31.10.2018

УДК 343.431:343,346.8:004

Юлія Миколаївна ЧОРНОУС,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри криміналістики та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>

ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРЗЛОЧИНІВ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК ЗЛОЧИНІВ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Термін «міжнародна злочинність» слід розглядати як узагальнене поняття, що об'єднує найбільш небезпечні злочини, що посягають на інтереси держав або всього світового співтовариства, основні права та свободи людини. У такому значенні він використовується за змістом міжнародних договорів України, де наголошується на готовності нашої держави співробітничати із іноземними державами у боротьбі із міжнародною злочинністю.

Обґрунтованою є думка, що міжнародна злочинність складається із двох основних елементів: міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру.

Найвищий ступінь суспільної небезпеки притаманний міжнародним злочинам – особливо небезпечним для людської цивілізації порушенням принципів і норм міжнародного права, що мають основоположне значення для забезпечення миру, захисту особи і життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства в цілому [1, с. 615]. Це злочини проти миру, військові злочини, злочини проти людяності.

Питому вагу міжнародної злочинності складають злочини міжнародного характеру, протиправність котрих визначена як відповідними міжнародними договорами (конвенціями, угодами), так і національним законодавством держав. Юридична енциклопедія під редакцією Ю. С. Шемшученка визначає, основна особливість розглядуваної групи злочинів полягає в тому, що відповідальність за їх вчинення передбачена міжнародними договорами універсального або регіонального значення. Конкретні заходи покарання за вчинення злочинів міжнародного характеру передбачаються національним законодавством після інкорпорування ним положень міжнародного договору [1, с. 615].

До злочинів міжнародного характеру відносяться: тероризм; захоплення заручників; торгівля людьми; кіберзлочини; катування; злочини проти осіб та установ, які користуються міжнародним захистом; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; фальшивомонетництво; контрабанда; незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; нелегальна міграція; корупційні злочини; посягання на культурні цінності; поширення порнографії; незаконне поводження з ядерними матеріалами; порушення авторських і суміжних прав; створення організованих злочинних організацій; корупційні злочини; піратство; злочини проти безпеки морського судноплавства та цивільної авіації; найманство та інші.

Назви вказаних видів злочинів наведено узагальнено, враховуючи положення міжнародних договорів та національного законодавства держав.

Питання боротьби з торгівлею людьми на міжнародному рівні регламентує близько двадцяти багатосторонніх міжнародних договорів, конвенцій. Це Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами 1949 р., Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, прийнята 2005 р., Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 р. та ін. Їх аналіз свідчить про широке коло порушуваних питань, важливість проблематики, зобов'язує держави вживати дієві заходи боротьби.

Існують такі основні способи вчинення торгівлі людьми: сексуальна експлуатація; використання в порнобізнесі; примусова праця або примусове надання послуг; рабство або звичаї, подібні до рабства; підневільний стан; залучення в боргову кабалу; вилучення

органів, проведення дослідів над людиною без її згоди; усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусова вагітність; втягнення у злочинну діяльність; використання у збройних конфліктах тощо. Всі перелічені та інші способи реалізації злочинних діянь підлягають кримінальному переслідуванню всіма цивілізованими країнами світу.

Глобальні зміни, викликані запровадженням комп'ютерних технологій, об'єднанням і глобалізацією комп'ютерних мереж, обумовили виникнення нових злочинів міжнародного характеру – «кіберзлочинів». Вказані злочини не обмежуються кордонами, адже використовують комп'ютерні засоби та їх мережі всього світу, що ускладнює як пошук та ідентифікацію осіб, що вчинили злочин із використанням комп'ютерних технологій, так і особливості застосування національного законодавства держав, на підставі котрого кіберзлочини піддаються кримінальному переслідуванню.

Конвенція про кіберзлочинність 2001 року із Додатковим протоколом 2003 року до неї [2] визнає міжнародну протиправність правопорушень проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем: незаконного доступу; нелегального перехоплення; втручання у дані; втручання у систему; зловживання пристроями та інших дій, пов'язаних з незаконними діями відносно комп'ютерів, їх мереж, відповідної інформації. Кримінальна караність окреслених правопорушень визначена у КК України. Особливим є те, що вказана Конвенція стосується досить широкого кола проблем – від зловживання комп'ютерів та поширення вірусів – до поширення дитячої порнографії і шахрайства із використанням комп'ютерів. Компетентні органи держав, згідно з положеннями Конвенції, набувають нових повноважень для конфіскації баз даних, перехвату повідомлень і транскордонного співробітництва.

Цікавим є питання про співвідношення «комп'ютерних» злочинів (відповідальність за які передбачена розділом XVI КК України) та «кіберзлочинів». Як відзначає В.М. Бутузов, комп'ютерні та кіберзлочини є різними видами злочинів у сфері високих інформаційних технологій. Ознакою віднесення певних злочинів у сфері високих інформаційних технологій до комп'ютерних загалом є знаряддя вчинення злочину – комп'ютерна техніка. При цьому об'єктом посягання комп'ютерних злочинів є суспільні відносини у сфері автоматизованої обробки інформації. Ознакою віднесення певних злочинів у сфері високих інформаційних технологій до кіберзлочинів є специфічне середовище вчинення злочинів – кіберпростір (середовище комп'ютерних систем та мереж). При цьому об'єктом злочинного посягання можуть бути суспільні відносини будь-якої галузі людської діяльності, що має свій прояв у кіберпросторі. Перелік протиправних діянь, що можуть бути віднесені до кіберзлочинів, міститься у Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність та Додатковому протоколі до неї. Отже, кібернетичними можуть бути будь-які злочини, вчинені у

кіберпросторі, а комп'ютерними можна вважати кіберзлочини, що посягають на суспільні відносини у сфері автоматизованої обробки інформації [3, с. 118-119].

Проведені дослідження надали підстави підсумувати, що злочинами міжнародного характеру притаманні такі ознаки: а) суспільна небезпечність, що виражається у заподіянні шкоди суспільним відносинам із різних сфер міжнародного правопорядку; б) міжнародна протиправність, що закріплена за змістом міжнародних договорів; в) караність згідно норм національного законодавства (згідно КК України); г) реалізація завдань кримінального провадження здійснюється національними компетентними (правоохоронними) органами [4, с. 76-77].

Отже, злочини міжнародного характеру є досить різноманітні, однак, мають ряд спільних ознак. Їм притаманні й криміналістичні ознаки, які можуть бути проілюстровані через предмет посягання, спосіб, обстановку вчинення злочину. Такі відомості можуть бути використані як підґрунтя для формування криміналістичної характеристики злочинів.

Криміналістичні ознаки, які перебувають у взаємозв'язку із елементами криміналістичної характеристики злочинів, розширюють уявлення про сутність злочинів міжнародного характеру. Головним чином, вони пов'язані із наявністю «іноземного елементу» у структурі криміналістичної характеристики, особливостями розслідування злочинів міжнародного характеру й можуть бути умовно розділити на п'ять груп.

Перша – стосується особи злочинця. Характеризуючи особу злочинця, слід відзначити, що злочинні дії переважно реалізуються за різних форм співучасті, із залученням до підготовки, вчинення злочину міжнародного характеру чи приховування його наслідків громадян різних держав. Викликає стурбованість діяльність організованих злочинних угруповань з міжнародними зв'язками, чи транснаціональних організованих злочинних угруповань, які мають особливості у специфіці вчинюваних злочинів, масштабі діяльності, характеристиці осіб, які входять до їх складу.

Різноманіття злочинів міжнародного характеру, способів їх вчинення зумовлює й досить широке коло потерпілих. Важливим є встановлення взаємозв'язку між особою потерпілого та злочинця, адже вони, хоча й нерідко є представниками різних держав, однак мають спільні інтереси, схожі сфери діяльності. Примітно, що «вибір» потерпілого може бути зумовлений і державою його проживання, тими умовами, які склалися для реалізації злочинного наміру, його характеристикою.

Друга група пов'язана із способом вчинення злочинів міжнародного характеру, адже дії з підготовки, вчинення та приховування наслідків злочину міжнародного характеру вчинюються як на території України, так і території іноземних держав.

Дії з підготовки, вчинення та приховування злочину утворюють єдиний спосіб вчинення злочину. Можна констатувати, що складна система дій з підготовки та реалізації злочинного наміру, приховування його наслідків спостерігається при вчиненні переважної більшості злочинів міжнародного характеру, у тому числі кіберзлочинів та торгівлі людьми. Тобто, злочинна діяльність реалізується як на території України, так і на території іноземних держав.

Спосіб вчинення злочинів міжнародного характеру реалізується в межах відповідної обстановки, умов учинення злочину, що склалися як об'єктивно, так і були створені злочинцями. Вказана діяльність позначається на матеріальному середовищі, що зумовлює виникнення слідової картини злочину.

Третя група стосується предмету злочинного посягання, який не завжди співпадає з місцем вчинення злочину та утворюваною слідовою картиною, які можуть знаходитися на території різних держав (характерно для торгівлі людьми та кіберзлочинів).

Четверта група характерна тим, що наслідки злочину, шкода від його вчинення, може заподіюватися різним державам, їх юридичним чи фізичним особам.

Розслідуючи злочини міжнародного характеру, реалізація завдань кримінального провадження практично неможлива без залучення допомоги компетентних органів іноземних держав, представництв міжнародних організацій. Наприклад, під час розслідування може знадобитися інформація про особу іноземця, його характеристика, вирішуватимуться завдання з ідентифікації особи, перевірки за криміналістичними обліками. Важливого значення набуває проведення процесуальних дій у порядку міжнародної правової допомоги, а також здійснення заходів з видачі особи (екстрадиції), перейняття кримінального провадження.

Тобто, п'ята група ознак пов'язана із необхідністю застосування заходів міжнародного співробітництва з метою досягнення завдань кримінального провадження, зокрема, швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів міжнародного характеру.

Отже, злочинам міжнародного характеру притаманні низка ознак, що закріплюють їх міжнародну протиправність та кримінальну караність згідно законодавства держав. Крім того, злочинам міжнародного характеру притаманні криміналістичні ознаки, які перебувають у взаємозв'язку із елементами криміналістичної характеристики злочинів, обумовлюють необхідність застосування заходів міжнародного співробітництва з метою їх розслідування [4, с. 76]. Запорукою ефективного розслідування вказаних злочинів є реалізація міжнародного співробітництва між компетентними органами держав та міжнародними організаціями, що, в свою чергу, потребує удосконалення правового, організаційного, методичного, криміналістичного забезпечення.

Список бібліографічних посилань

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 2 : Д-Й. 1999. 741 с.
2. Конвенція про кіберзлочинність : прийнята 23 лист. 2001 р. Додатковий протокол від 28 січ. 2003 р. до Конвенції ; ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України № 2824-IV від 07 верес. 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 2535.
3. Бутузов В. М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія. Київ : КИТ, 2010. 408 с.
4. Чорноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Скіф, 2012. 448 с.

Одержано 26.10.2018

УДК [343.9:343.431]477

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального права і кримінології

факультету № 1 (слідства)

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0162-7011>

ЩОДО РОЛІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Криміналізація сучасного українського суспільства є найбільш небезпечним проявом його культурної та моральної деградації. Причинами цього є і довгі роки застою, і кризові явища в різних сферах та інститутах суспільного життя. На сьогоднішній день практично нормою життя стали асоціальні явища, пов'язані з матеріальними накопиченнями будь – якими способами. На цьому тлі принцип «все на продаж» став, нажаль, життєвим кредо багатьох, якщо не більшості, вражаючим і шокуючим при цьому є той факт, що людина перейшла в розряд товару, який продають та купують. Незважаючи на те, що торгівля людьми є однією з найжорстокіших форм порушення основних прав і свобод людини, гарантованих Конституцією держави, реально вона є прибутковим злочинним бізнесом з надвисокими прибутками, стійкими міжнародними злочинними зв'язками та великою кількістю осіб, залучених до цієї діяльності.

Протидія торгівлі людьми є проблемою, що характеризується своєю багатоплановістю і широким спектром заходів запобігання, які слід застосовувати в різних сферах життя суспільства. У цій діяльності приймає участь широке коло суб'єктів (ряд державних структур, громадські, міжнародні організації).